

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/ln.2024.22.3.31>

Мунтян С.М.

здобувач

Науково-дослідний інститут публічного права

ПІДЗАКОННІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ, ЩО РЕГЛАМЕНТУЮТЬ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Постановка проблеми. Закріплення всебічних, чітких і зрозумілих правил поведінки суб'єктів суспільних відносин, що виникають і знаходять свій розвиток з приводу забезпечення економічної безпеки держави має одне з вирішальних значень. Такі правила знаходять свою об'єктивізацію в приписах численних нормативно-правових актів, які встановлюють відповідні дозволи та заборони, закріплюють правовий статус суб'єктів даних суспільних відносин, регламентують окремі адміністративні процедури запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки держави тощо. У цьому контексті одним з основоположних аспектів дослідження адміністративно-правових засад запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки держави є встановлення та здійснення аналізу нормативно-правових актів, приписи яких регламентують як у цілому функціонування даної сфери суспільних відносин, так і визначають окремі їх особливості.

Аналіз останніх досліджень. Адміністративно-правові засади реалізації державної політики у сфері забезпечення економічної безпеки держави досліджували в своїх працях чимало вчених, зокрема: В.Б. Авер'янов, В.І. Бабенко, В.Т. Білоус, В.В. Галуцько, В.Л. Грохольський, О.В. Джафарова, О.Ю. Дрозд, О.С. Заяць, В.В. Коврегін, Т.О. Коломоєць, І. І. Комарницька, А.Т. Комзюк, Д.О. Кошиков, В.І. Курило, В.І. Мельник, Н.О. Протопопова, О.В. Сугак, С.О. Шатрава, С.М. Шкарлет, Н. О. Шмігельська та інші.

Проте, не дивлячись на вагомий і цінний

внесок указаних учених у вирішення проблематики запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки, доводиться констатувати, що питання нормативно-правової регламентації питань економічної безпеки не втрачають своєї актуальності у зв'язку з постійними законодавчими змінами, а також через реформування окресленої сфери суспільних відносин. Тому метою цієї статті є характеристика регламентації питань забезпечення економічної безпеки на підзаконному рівні.

Виклад основного матеріалу. Найчисельнішу групу нормативно-правових актів, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки становлять акти підзаконного законодавства. Відмітимо, що підзаконні нормативно-правові акти, будучи частиною системи нормативно-правового регулювання суспільних відносин, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки, самі можуть бути розглянуті як певна система. Як цілком слушно з цього приводу зауважує О.В. Джафарова, система нормативно-правового регулювання ... становить сукупність законів та підзаконних нормативних актів, які спрямовані на створення й підтримку повноцінного середовища життєдіяльності людини, на узгодження державних, громадських і приватних інтересів та підтримання їх балансу, а також на забезпечення прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб у всіх сферах і напрямках розвитку держави. Тому, нормативно-правові акти доцільно розглядати у певній системі, тобто взаємопов'язані групи, які мають різну юридичну силу [1, с. 118].

При цьому на сторінках юридичної енциклопедичної літератури сутність підзаконних нормативно-правових актів розкривають як таких, що прийняті компетентними органами державної влади чи вповноваженими державою іншими суб'єктами на підставі закону, відповідно до закону й у порядку його виконання [2, с. 240]. Більш того, наголошуючи на значенні підзаконних нормативно-правових актів, В.Б. Пчелін цілком справедливо зазначає, що рамки закону не дозволяють повною мірою передбачити весь комплекс ситуацій, що підлягають правовій регламентації. У зв'язку з цим, наголошує вчений, на законодавчому рівні передбачена можливість самостійного регулювання суспільних відносин органами виконавчої влади, що дозволяє, наприклад, оперативно визначати компетенцію різних державних органів, права й обов'язки їхніх посадових осіб і службовців [3, с. 18–19].

З огляду на що дослідження підзаконних нормативно-правових актів, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки набуває особливої актуальності.

Варто відмітити, що підзаконний нормативно-правовий акт – це нормативний акт, що видається на основі закону, відповідно до закону та спрямований на його виконання шляхом конкретизації законодавчих приписів або встановлення первинних норм. Підзаконні нормативно-правові акти, як наголошує науковець, різняться за своєю юридичною силою, що залежить від становища органів держави, які видають ці акти, їх компетенції, а також від характеру й призначення самих актів. Підзаконність нормативно-правових актів означає відповідність нормативно-правових актів не лише законам, а й іншим актам, які мають вищу юридичну силу. Акт нижчої державної інстанції має перебувати не лише «під законом», а й «під» нормативними актами всіх вищих державних органів, яким він покликаний відповідати [4, с. 235]. З чого слідує, що підзаконні нормативно-правові акти, що регламентують питання забезпечення еконо-

мічної безпеки, так само як і наведені вище, мають бути проаналізовані з урахуванням юридичної сили окремого з них, що буде відрізнятися залежно від суб'єкта їх видання.

Так, у першу чергу, мову слід вести про акти Президента України, які можуть стосуватися як загальних питань економічної безпеки, так і визначати певні особливості її забезпечення. При цьому, досліджуючи адміністративно-правові аспекти діяльності Президента України, Н.О. Рибалка відмічає, що акти Президента України – це підзаконні, обов'язкові до виконання на території держави адміністративно-правові норми, які за юридичною силою відносно законів є вторинними, а за умов їх відсутності можуть мати значення первинних нормативних документів [5, с. 60]. Зокрема, говорячи про підзаконні нормативно-правові акти Президента України, що регламентують загальні питання забезпечення економічної безпеки, слід назвати наступні з них: указ Президента України «Про деякі питання забезпечення національної безпеки України» від 27 березня 2021 року № 124/2021; указ Президента України «Про невідкладні заходи з проведення реформ та зміцнення держави» від 8 листопада 2019 року № 837/2019; указ Президента України «Питання європейської та євроатлантичної інтеграції» від 20 квітня 2019 року № 155/2019, яким затверджено План заходів з реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору; указ Президента України від 5 березня 2019 року № 53/2019, яким затверджено Концепцію боротьби з тероризмом; указ Президента України «Про деякі питання здійснення керівництва у сферах національної безпеки і оборони» від 4 червня 2008 року № 516/2008; тощо.

Окрему групу нормативно-правових актів, прийнятих Президентом України становлять акти, якими затверджуються рішення Ради національної безпеки і оборони України, що регламентують питання забезпечення еконо-

мічної безпеки. Так, відповідно до ст. 10 Закону України «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 5 березня 1998 року рішення Ради національної безпеки і оборони України, введені в дію указами Президента України, є обов'язковими до виконання органами виконавчої влади. Яскравим прикладом такого роду нормативно-правових актів є рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України», затверджене указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, в якому визначено, що дана Стратегія є основою для розроблення відповідних документів щодо планування у сферах національної безпеки й оборони, які визначатимуть шляхи та інструменти її реалізації, зокрема Стратегії економічної безпеки [6]. Своєю чергою, рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України», затверджено указом Президента України від 11 серпня 2021 року № 347/2021 й визначає шляхи досягнення цілей і реалізації пріоритетів національних інтересів у сфері забезпечення економічної безпеки. На додаток слід назвати й рішення Ради національної безпеки і оборони України від 23 січня 2024 року «Про невідкладні заходи із забезпечення економічної безпеки на період дії правового режиму воєнного стану», введенного в дію указом Президента України від 23 січня 2024 року № 21/2024.

Наступну групу нормативно-правових актів, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки становлять, що були прийняті Кабінетом Міністрів України. Як цілком слушно зауважує С.О. Чикурлій, під час дослідження особливостей конституційно-правового статусу органів виконавчої влади, акти Кабінету Міністрів України характеризуються певними ознаками, які дозволяють казати про них як про окремих вид юридичних актів:

– акти Кабінету Міністрів України – це виконавчі, підзаконні акти, які деталізують

і конкретизують окремі положення законів і указів Президента;

– серед актів Кабінету Міністрів України є багато актів міжгалузевого, загальнорегламентаційного характеру, які регулюють різноманітні сфери та галузі життя країни;

– акти Кабінету Міністрів України займають найвищу сходинку в ієрархії актів виконавчої влади й виступають фундаментальною основою для відомчих нормативних актів;

– акти Кабінету Міністрів України обов'язкові для виконання на всій території країни;

– виконання актів Кабінету Міністрів України забезпечуються системою органів державної влади [7, с. 121].

Так, на сьогодні можна назвати доволі значну кількість нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, які як у цілому регламентують питання забезпечення економічної безпеки, так і визначають особливості реалізації окремих її компонентів. Зокрема, мову слід вести про групу нормативно-правових актів, якими регламентовано сфери суспільних відносин, які мають безпосереднє значення для економічної безпеки держави, як то: розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 жовтня 2021 року № 1363-р, яким схвалено Стратегію екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату на період до 2030 року; розпорядження Кабінету Міністрів України від 4 серпня 2021 року № 907-р, яким схвалено Стратегію енергетичної безпеки; тощо.

Окрім цього слід вказати на нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, що закріплюють правовий статус одного з провідних суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави – Бюро економічної безпеки. Серед таких актів слід назвати наступні: постанова Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2022 року № 1398, якою затверджено Порядок проведення незалежної оцінки (аудиту) ефективності діяльності Бюро економічної безпеки; постанова Кабінету Міністрів України від 29 листопада 2022 року № 1333, якою затверджено Положення про проход-

ження служби особами, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України; розпорядження Кабінету Міністрів України «Про початок діяльності Бюро економічної безпеки» від 24 листопада 2021 року № 1493-р; постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання організації діяльності Бюро економічної безпеки України» від 6 жовтня 2021 року № 1068, яким затверджено Положення «Про Бюро економічної безпеки України»; постанова Кабінету Міністрів України «Питання Ради громадського контролю при Бюро економічної безпеки» від 18 серпня 2021 року № 872, яким затверджено Положення «Про Раду громадського контролю при Бюро економічної безпеки».

Нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів України затверджено й правовий статус інших суб'єктів забезпечення фінансової безпеки держави, в якості прикладу яких слід назвати: постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 878, якою затверджено Положення «Про Міністерство внутрішніх справ України»; постанова Кабінету Міністрів України від 30 червня 2015 року № 460, якою затверджено Положення «Про Міністерство розвитку громад та територій України»; постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 року № 228, якою затверджено Положення «Про Міністерство юстиції України»; постанова Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 року № 375, якою затверджено Положення «Про Міністерство фінансів України»; постанова Кабінету Міністрів України від 17 червня 2020 року № 507, якою затверджено Положення «Про Міністерство енергетики України»; тощо.

Також мову слід вести про нормативно-правові акти Кабінету Міністрів України, яким регламентовані найрізноманітніші питання забезпечення економічної безпеки держави, як то: постанова Кабінету Міністрів України від 17 березня 2021 року № 233, якою затверджено Порядок створення, функціонування та ведення електронного реєстру учасників відбору та виконавців державних контрак-

тів (договорів), внесення до нього суб'єктів господарювання; постанова Кабінету Міністрів України «Питання оборонних закупівель» від 3 березня 2021 року № 363, якою затверджено Порядок планування, формування, особливості розміщення, коригування оборонних закупівель, здійснення контролю та звітування про їх виконання, а також оприлюднення інформації про оборонні закупівлі, а також Порядок проведення переговорів та укладення державного контракту (договору) з єдиним виконавцем; тощо.

Окрему групу підзаконних нормативно-правових актів, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки, складають ті, що були прийняті іншими центральними органами виконавчої влади. Серед таких нормативно-правових актів, в першу чергу, слід назвати ті, що були прийняті Бюро економічної безпеки України: наказ Бюро економічної безпеки України від 20 вересня 2022 року № 234, яким затверджено Інструкцію з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення уповноваженими посадовими особами Бюро економічної безпеки України; наказ Бюро економічної безпеки України від 24 березня 2022 року № 59, яким затверджено Про затвердження Порядку розгляду звернень громадян та організації особистого прийому громадян у Бюро економічної безпеки України; наказ Бюро економічної безпеки України від 23 березня 2022 року № 58, яким затверджено Інструкцію про порядок приймання, реєстрації та розгляду заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, віднесені законом до підслідності Бюро економічної безпеки України; наказ Бюро економічної безпеки України «Про деякі питання розгляду повідомлень викривачів» від 29 липня 2024 року № 135; наказ Бюро економічної безпеки України «Про впорядкування питань розгляду повідомлень викривачів» від 5 березня 2024 року № 44; тощо.

При цьому вищенаведені нормативно-правові акти можуть прийматися в межах взаємодії з іншими суб'єктами забезпечення

економічної безпеки. Прикладом таких нормативно-правових актів можуть слугувати наступні: спільний наказ Бюро економічної безпеки та Міністерства внутрішніх справ України від 26 вересня 2023 року № 264/784, яким затверджено Порядок проведення медичної (лікарської) експертизи кандидатам на службу в Бюро економічної безпеки України, які є переможцями конкурсів на зайняття вакантних посад, що передбачають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України, та особам, які мають спеціальні звання Бюро економічної безпеки України, у закладах охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України; спільний наказ Бюро економічної безпеки та Міністерства фінансів України від 31 серпня 2022 року № 206/265, яким затверджено Порядок надання Державною податковою службою України інформації з Державного реєстру фізичних осіб – платників податків про доходи фізичних осіб на запити Бюро економічної безпеки України; спільний наказ Бюро економічної безпеки та Міністерства юстиції України від 29 червня 2022 року № 2690/5/123, яким затверджено Порядок надання Бюро економічної безпеки України інформації на запити Міністерства юстиції України при реалізації державної політики

у сфері стягнення в дохід держави активів осіб, щодо яких застосовано санкції; тощо.

Висновки. Отже, як випливає з аналізу вищенаведених позицій, значний масив нормативно-правових актів, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки представлений актами підзаконного законодавства. З одного боку можливість прийняття такого роду нормативно-правових актів уповноваженими державою суб'єктами слід розцінювати позитивно, оскільки значно підвищується оперативність регламентації даної сфери суспільних відносин. З іншого боку, дивлячись на значну кількість таких нормативно-правових актів, ефективність регламентації питань забезпечення економічної безпеки можна поставити під сумнів, що спричинено як складністю їх сприйняття у цілому всіма зацікавленими особами, так і наявністю в них певних суперечностей, неузгодженостей між собою, прогалин правового регулювання в цілому. З огляду на що підзаконний рівень нормативно-правової регламентації питань забезпечення економічної безпеки потребує негайного вдосконалення шляхом перегляду існуючого масиву підзаконних нормативно-правових актів, зокрема здійснення їх систематизації.

Анотація

У статті наголошено, закріплення всебічних, чітких і зрозумілих правил поведінки суб'єктів суспільних відносин, що виникають і знаходять свій розвиток з приводу забезпечення економічної безпеки держави має одне з вирішальних значень. Констатовано, що одним з основоположних аспектів дослідження адміністративно-правових засад запобігання та протидії правопорушенням у сфері економічної безпеки держави є встановлення та здійснення аналізу нормативно-правових актів, приписи яких регламентують як у цілому функціонування даної сфери суспільних відносин, так і визначають окремі їх особливості. Встановлено, що значний масив нормативно-правових актів, що регламентують питання забезпечення економічної безпеки представлений актами підзаконного законодавства. З одного боку можливість прийняття такого роду нормативно-правових актів уповноваженими державою суб'єктами слід розцінювати позитивно, оскільки значно підвищується оперативність регламентації даної сфери суспільних відносин. З іншого боку, дивлячись на значну кількість таких нормативно-правових актів, ефективність регламентації питань забезпечення економічної безпеки можна поставити під сумнів, що спричинено як складністю їх сприйняття у цілому всіма зацікавленими особами, так і наявністю в них певних суперечностей, неузгодженостей між собою, прогалин правового регулювання в цілому. З'ясовано, що підзаконний рівень нормативно-правової рег-

ламентативні питання забезпечення економічної безпеки потребує негайного вдосконалення шляхом перегляду існуючого масиву підзаконних нормативно-правових актів, зокрема здійснення їх систематизації.

Ключові слова: економічна безпека, нормативно-правове регулювання, регламентація, підзаконні нормативно-правові акти, систематизація.

Muntian S.M. Bylaws regulating the issue of ensuring economic security

Summary

In the article it has been emphasized that the establishment of comprehensive, clear and understandable rules of behavior of subjects of social relations that arise and find their development in connection with ensuring the economic security of the state has one of the decisive values. It has been established that one of the fundamental aspects of the study of the administrative and legal foundations of the prevention and counteraction of offenses in the sphere of economic security of the state is the establishment and implementation of the analysis of normative legal acts, the prescriptions of which regulate both the overall functioning of this sphere of social relations and determine their individual features. It has been established that a significant array of normative legal acts regulating the issue of ensuring economic security is represented by acts of secondary legislation. On the one hand, the possibility of adoption of this kind of regulatory legal acts by state-authorized subjects should be viewed positively, since the efficiency of regulation of this sphere of social relations is significantly increased. On the other hand, looking at a significant number of such normative legal acts, the effectiveness of the regulation of economic security issues can be questioned, which is caused both by the complexity of their perception as a whole by all interested parties, and by the presence of certain contradictions, inconsistencies and gaps in their legal regulation in general. It has been found that the sub-legal level of regulatory regulation of issues of economic security needs immediate improvement by revising the existing array of sub-legal regulatory acts, in particular their systematization.

Key words: economic security, normative and legal regulation, regulation, by-laws, regulatory and legal acts, systematization.

Список використаних джерел

1. Джафарова О. В. Дозвільна діяльність органів публічної адміністрації в Україні: адміністративно-правові засади : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.7. Харків, 2015. 572 с. URI: <http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7754>.
2. Сучасна правова енциклопедія / О.В. Зайчук, О.Л. Копиленко, В.С. Ковальський [та ін.]; за заг. ред. О.В. Зайчука ; Ін-т законодавства Верховної Ради України. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Юрінком Інтер, 2013. 408 с.
3. Пчелін В.Б. Перегляд адміністративних актів органів внутрішніх справ: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2011. 190 с.
4. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди ; ред. В.І. Шинкарук та ін. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
5. Рибалка Н. О. Адміністративно-правові аспекти діяльності Президента України: дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2009. 221 с.
6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: указ Президента України від 14.09.2020 № 392/2020. *Офіційний вісник України*. 2020. № 75. Ст. 2377.
7. Чикурлій С.О. Конституційно-правовий статус органів виконавчої влади України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2008. 211 с.